Ислам: Јени мәдәни бирлијин јаранмасы

ИСЛАМЫН кәлиши илә инсанларын јени бирлијинин, мө'минләр үммәтинин **(үммәт әл-мү'минин)** тәшәккүл тапмасы, хүсусилә бу бирлијин јаранмасынын биринчи мәрһәләси — **Мәдинәдә мө'минләрин гардашлашмасы (әл-мү'аха)** артыг гүрејшиләр, хәзрәчиләр, јахуд әусиләрин нүмајәндәләри арасында дејил, һәмәгидәләр, ејни мәфкурәјә е'тигад едәнләр арасында—әнсарлар вә мүһачирләр арасында баш вермишди. О вахт Пејғәмбәр әлејһиссәлам бујурмушду ки, «Аллаһ гаршысында ики-ики гардаш олун», өзү дә Әли бин Әби Талиб әлејһиссәламын әлиндән тутараг демишди: «Бу мәним гардашымдыр».

Ираг алими Ләбид Ибраһим бу һадисәнин үмумбәшәри маһијјәтини, онун дәрин мә'нәви мәзмунуну ачараг гејд едир ки: «Исламда гардашлашма һејрәтамиз бир шејдир: онун әһатә етдији саһә Мәккә вә ја Мәдинә, јахуд Әрәбистан јарымадасы саһәси дејилдир, бүтүн Јер үзү саһәсидир; онун дәринлији исә бүтүн бәшәријјәти әһтива едән бир дәринликдир, чүнки бу, мө'минләр сәвијјәсиндә кедән бир гардашлашмадыр».

Инсанлар арасында иман бирлији, әгидә гардашлығы ҹәмијјәтин һәјатыны Аллаһ-тааланын әзәлдән мүәјјән етдији үлви тәсисләрә ујғун олараг гурмаг ишинә хидмәт едән мүһүм бир Ислам тә'сисаты кими Гур'ани-Кәримдә дә тәсдиг едилир: **«Мө'минләр ки, гардашдырлар — гардашларынызы барышдырын вә Аллаһдан горхун, та сизә рәһм едилсин» (Һүҹурат, 10).** Бу тә'сисатын әһәмијјәтинә Пејғәмбәр әлејһиссәламын һәдисләриндә дә дөнә-дөнә ишарә едилир: «Мүсәлман мүсәлмана гардашдыр — мүсәлманлар гардашдырлар»; «Мүсәлман мүсәлмана гардашдыр — она зүлм етмәз, ону хәҹил етмәз, ону тәһгир етмәз, чүнки онун өз мүсәлман гардашыны тәһгир етмәси шәр ишләрдәндир».

ПЕЈҒӘМБӘР әлејһиссәламын Мәдинәјә һиҹрәтиндән билавасит сонра бурада мө'минләрин гардашлашмасы бир чох тәдгигатчылар тәрәфиндән Исламын инсанлар арасында бәрабәрлик фикринин әмәли сурәтдә керчәкләшмәсинин башланғычы тәк гијмәтләндирилсә дә, биз бу һадисәни башга бир вагиәнин — Мәдинәдә илк мәсҹидин иншасы едилмәсинин мәнтиги давамы кими сәҹијјәләндирән мүәллифләрин нөгтеји-нәзәрини даһа дүзкүн һесаб едирик, белә ки, Аллаһын евиндә гылынан бирликә намаз Исламын бәрабәрлик фәлсәфәсинин әмәли тәтбиги үчүн кениш имканлар ачыр.

Исламда гардашлашманы үмумбәшәри хүсусијјәт дашыјан тарихи бир һадисә кими сәҹијјәләндирәркән, биз белә һесаб едирик ки, јени динин инсанлара тәклиф етдији бирлијин әсасында дуран әгидә гардашлығы кениш әһатәли мәдәнијјәт һадисәси кими Исламын маһијјәтиндән ирәли кәлир. Бу маһијјәти исә төвһид мүәјјән едир. Ислам өзүндә тәфәккүр вә варлығын аһәнкдар ујғунлуғу әсасында јени мәдәнијјәтин јарадылмасы үчүн лазым олан әзәмәтли мә'нәви шәртләрин мәҹмусуну әһтива едир. Јени мәдәнијјәтә аһәнкдарлығы онун дүнјакөрүшүнүн, кәләҹәјә јөнәлдилмиш, лакин индики заман үчүн дә һәмишә ваҹиб гајәләринин әсасында дурак Аллаһа инам мәфкурәси верир. Јени динин мүгәддәм шәрти, башланғыч мүһакимәси, онун сон дәрәҹә јығҹам ифадәси, хүласәси, мәғзи өз тәҹәссүмүнү Исламын мүгәддәс е'тигад рәмзи олан шәһадәтдә тапыр: «Ла илаһә илләллаһ» — «Аллаһдан башга илаһи јохдур!» кәлмәси өзүндә олдугҹа әзәмәтли бир дәјишдириҹи гүввә еһтива едир. Шәһадәт јығҹам да олса, ајдындыр, мүстәсна дәрәҹәдә кениш мә'на дашыјыр вә Исламын бүнөврәсини, өзүлүнү, тәмәлини тәшкил едән **төвһидә** — Аллаһын бирлијинә, тәклијинә, мисилсизлијинә инам ифадә едир.

Мө'минләрин үммәт дахилиндә бирлији төвһиддән доған әгидә **(«әгидә»)**, дин **(дин)**, гајда **(низам)** вә ганун **(шәри'ә)** олмаг е'тибары илә Исламын маһијјәтиндән ирәли кәлән фөвгәлмилли мәдәни бирлик тәмәли үзәриндә гурулмушдур: **«Де: «Одур Бир Олан Аллаһ» (Ихлас, 1]; «Сонра Она сары гајтарылаҹагсыныз» (Бәгәрә, 28).**

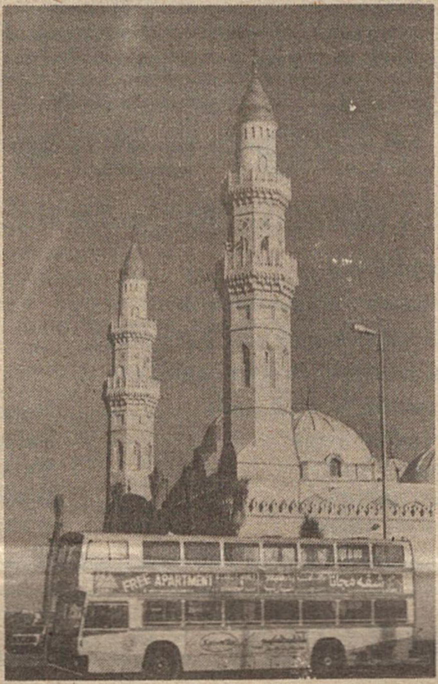

Шәкилдә Ислам тарихиндә илк мәсҹиди көрүрсүнүз. Һәмин ибадәткаһ Мүһәммәд Пејғәмбәрин (с) һиҹрәти мүнасибәтилә Мәдинеји-Мүнәввәрә јахынлығындакы Губа кәндиндә тикилмишдир. Она кәндин ады верилмишдир. Мүгәддәс динимизин тәшәккүл тапдығы бу јерләрә кәлән зәвварлар Губа мәсҹидини һөкмән зијарәт едирләр.

ТӨВҺИД фикри Исламын мејдана чыхмасы илә бәшәријјәтин мә'нәви һәјатында баш вермиш әзәмәтли бир ингилаба чеврилишин әсасы олмуш вә өзүндә нәһәнк бир азадлыг тагәти еһтива етмишдир. Әзәли Мөвҹуд Олан, нә доған, нә доғулан, һеч бир тајы вә шәрики олмајан Аллаһын бирлијинин вә јеканәлијинин **(үһадијјә)** гәбул едилмәси, Она сары гајыдышын, Онун гаршысында Сорғуја чәкилмәјин лабүдлүјүнә иман бәсләнилмәси һәр ҹүр тамаһын, зәлаләтин вә күфрүн сәбәбләрини арадан галдырыр, инсаны гүсурлу вә јанлыш хәјалларын, әсатирләрин вә мөвһуматын пәнҹәсиндән азад едир, ону онун үчүн әзәлдән мүәјјән едилмиш ләјагәтин ән јүксәк пилләләринә галдырыр.

Инсана мисли көрүнмәмиш мә'нәви азадлыг кәтирән төвһид онун ирадәсини әсарәтдән гуртарыр, онун руһуну һәр ҹүр буховлардан азад едир, кимин вә ја нәјин тәрәфиндән олурса-олсун дүнја һөкмранлығы иддиасына дүшмүш зүлмкарларынмы вә ја сеһр вә хурафатынмы, јахуд дашдан вә ағаҹдан јонулмуш бүтләринми тәрәфиндән бәнд едилмиш зәнҹирләри көкүндән гырыб атыр. Беләликлә, төвһид инсаны онун өз шүурунун доғурмуш олдуғу ујдурма бүтләрә көләликдән гуртарыр, онун нијјәт вә әмәлләрини Аләмләрин Рәбби Аллаһ — тәбарәкә вә тааланын ады илә бағлајыр.

Төвһид инсанлары мә'нәвијјат сәвијјәсиндә Аллаһ горхусу дәрәҹәсинә көрә, ҹәмијјәт сәвијјәсиндә исә керчәк әмәлләрә көрә фәргләндирмәклә онларын әсл бәрабәрлијини вә бирлијини бәргәрар етмиш олур, бунунла да инсанын дүнја һәјатында јеканә һагг олан јөнүмләри — билик, әмәлисалеһлик вә јахшылыг јөнүмләрини мүәјјән етмиш олур.

Төвһид мүһафизәкарлыға вә донуг ән'әнәчилијә гаршы инсанларын әгидә вә мәфкурәләриндәки кор-коранә еһкамчылығын көкләрини гопарыб атмаг уғрунда, инсанын әглини әталәт ујғусундан ојатмаг, ону зәрәрли әфсанә вә әсатирләрә әсирликдән гуртармаг јолунда мүбаризә демәкдир. Төвһид ҹәһиллик, наданлыг вә биликсизлик доланбаҹларында сәркәрдан кәзиб-долашмагдан јаха гуртарыб билик мәш'әлинин ишыгландырдығы дүз јола чыхмаг демәкдир.

Төвһид чохлуғун вәһдәтә, нифаг вә парчаланманын бирлијә, разылыға вә аһәнкдарлыға, гаршыдурманын һәмрә'јлијә вә гаршылыглы анлашмаја мүнҹәр едилмәси демәкдир.

ИСЛАМЫН мејдана чыхмасы илә инсан өзүнү башга һәмтајлары илә бир, вәһдәт һалында дәрк етмәк үчүн ајдын ме'јарлар кәсб едир вә әксинә, дәрин иҹтимаи позғунлуғун вә низамсызлығын башлыҹа әламәти Аллаһа асилик олур: **«Әкәр онлар да ејнән сизин иман кәтирдијинизә иман кәтирибләрсә, әлбәттә, доғру јолу тапыблар. Јох, әкәр онлар үз дөндәрибләрсә, демәли, тәфригә ичиндәдирләр вә Аллаһ онлара гаршы сәнә көмәк олар. О, Ешидәндир, Биләндир!» (Бәгәрә, 137).**

Мүсәлман үммәтинин иҹтимаи-сијаси вә мәдәни һәјат саһәләриндә төвһидин әсасларынын бәргәрар олмасы артыг еркән дөврләрдә өз тәҹәссүмүнү Әрәбистанын шә'б вә гәбиләләринин бирләшмәсиндә, иҹтимаи шүурда әрәбләрин Исма'ил оғуллары **(бәну Исма'ил)** кими ваһид гөвмијјәт көкләри һаггында демәк олар ки, унудулмуш тәсәввүрләрин бәрпа едилмәсиндә, һәддән зијадә мүхтәлиф диалект вә шивәләрин әсасында ваһид әрәб дилинин тәшәккүлүндә тапды.

Шејхүлислам

Һаҹы Аллаһшүкүр ПАШАЗАДӘ,

Гафгаз Мүсәлманлары Идарәсинин Сәдри.

(Әввәли гәзетимизин 13-ҹү вә 14-ҹү нөмрәләриндә).